

Tekster

Tekster is een bewezen effectief programma voor schrijfonders in de bovenbouw van het basisonderwijs. Wat maakt werken met *Tekster* zo succesvol? En waarin onderscheidt *Tekster* zich ten opzichte van ander aanbod op het gebied van schrijven?

Marieke Boers

is werkzaam als onderwijsadviseur en taalspecialist
(www.mariekeboersonderwijsadvies.nl)

Vivian van Alem

is werkzaam als adviseur passend onderwijs en taalspecialist
(www.vanalemonderwijsadvies.nl)

In november 2016 ontvingen Monica Koster en Renske Bouwer, onderzoekers aan de Universiteit Utrecht, de NRO-VOR praktijkprijs 2016. Met de ontwikkeling van *Tekster* vertaalden zij hun onderzoeksgegevens naar de onderwijspraktijk. *Tekster* is ontwikkeld om een impuls aan het schrijfonders te geven met goed lesmateriaal, instrumenten voor toetsing en beoordeling en een betere ondersteuning voor leerkrachten. *Tekster* kan naast, of in plaats van, de schrijflessen uit de reguliere taalmethode worden ingezet. In het materiaal vormen deze effectieve schrijfdidactieken het uitgangspunt: het stellen van doelen en instructie in strategie en tekststructuur. Kenmerkend voor *Tekster* is daarnaast de ruime aandacht voor feedback door leerkracht en medeleerlingen.

Onderwijs in teksten schrijven

Schrijven is misschien wel de meest complexe taalvaardigheid die er is. Naast weten waar je over wilt schrijven en voor wie, zijn er tijdens het schrijfproces een heleboel andere zaken die tegelijkertijd je aandacht vragen. Wat zijn de kenmerken van dit tekstgenre? Hoe formuleer ik wat ik wil zeggen duidelijk, zodat de lezer begrijpt wat ik bedoel? Hoe spel ik dit woord? Hoe zorg ik voor een samenhangend geheel? Hoe begin ik? Hoe sluit ik af? Welke woorden gebruik ik? Hoe maak

ik goedlopende zinnen? In feite komen alle taalvaardigheden samen tijdens het proces van schrijven. Schrijfinstructie aan de hand van het vijf-fasenmodel (zie het kader 'Vijffasenmodel' hieronder) is dus een belangrijk onderdeel van goed taalonderwijs op de basisschool.

Kansen voor beter schrijfonders

In de publicatie *Focus op schrijven* constateert de Inspectie van het Onderwijs (2012) dat er

Vijffasenmodel

Schrijfcyclus: oriënteren, schrijven en reflecteren (vijffasenmodel).

1. Het voorbereiden van de schrijfoopdracht (waarover, waarom en voor wie ga ik schrijven?).
2. Het geven van heldere succescriteria (waar moet mijn tekst aan voldoen?).
3. Schrijven, gecombineerd met verlengde instructie/begeleide inoefening voor leerlingen die dat nodig hebben.
4. Bespreken (met elkaar) en herschrijven (wat is goed aan mijn tekst en wat kan beter?).
5. Verzorgen en publiceren of presenteren (vergroot de schrijfmotivatie).

Introductie van de opdracht 'Schrijf een overtuigende e-mail'

Les 12: DE LEUKSTE KLAS VAN NEDERLAND (1)
Het schrijven van een overtuigende e-mail

INTRODUCTIE:
In de vorige lessen heb je geleerd hoe je argumenten kunt gebruiken om iemand te overtuigen. In deze les ga je ook argumenten gebruiken om iets voor elkaar te krijgen. Je gaat namelijk een overtuigende e-mail schrijven.

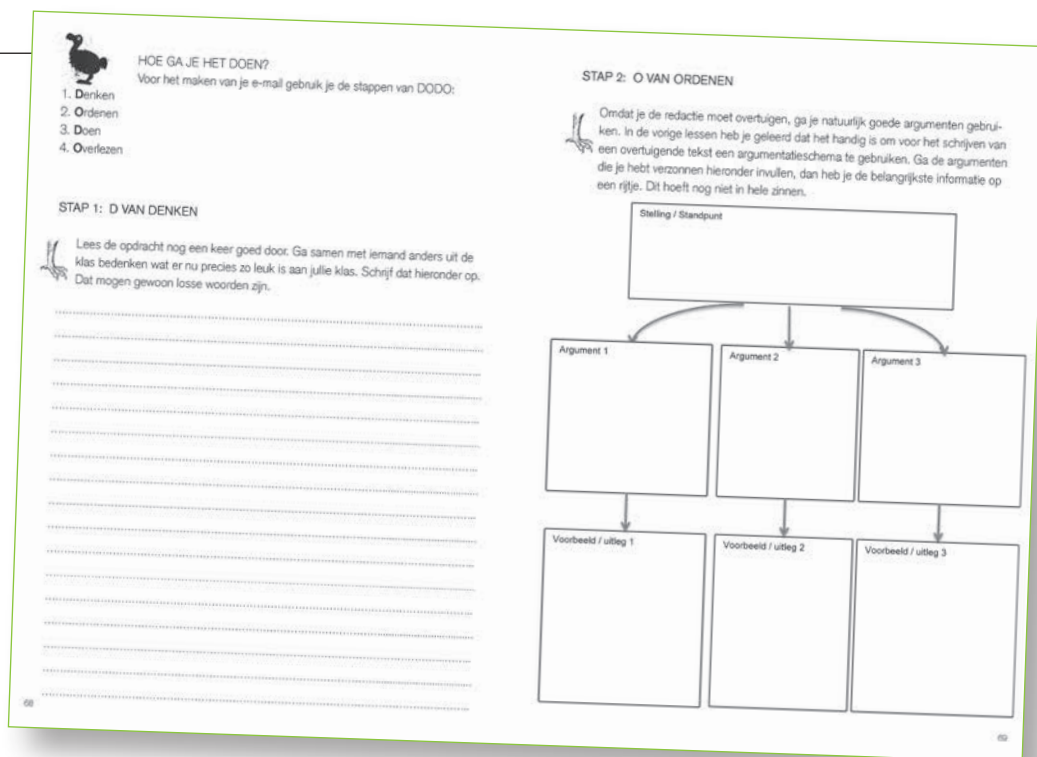
Het schrijven van een e-mail
Een e-mail lijkt heel veel op een brief, maar er zijn ook verschillen. Kijk maar eens op de bladzijde hiernaast, daar zie een brief en e-mail over hetzelfde onderwerp.

Wat is hetzelfde bij de brief en de e-mail?
.....
.....

Wat zijn de verschillen tussen de brief en de e-mail?
.....
.....

Opdracht
Er komt binnenkort een nieuw programma op televisie. Dat heet "De leukste klas van Nederland". In het televisieprogramma strijden drie klassen om de titel "De leukste klas van Nederland". Jullie willen heel graag meedoen met de klas. Daarvoor moeten jullie een e-mail sturen naar de redactie van het programma. Het e-mailadres is: redactie@deleuksteklas.nl. De redactie wil graag weten waarom jullie de leukste klas van Nederland zijn. Waarschijnlijk gaan heel veel scholen een e-mail sturen, dus zorg voor een goede en enthousiaste e-mail met argumenten die de redactie zal overtuigen om jullie klas uit te kiezen voor het programma.

Handwritten letter:
Joris van der Boven
Postbus 18
4567 GH Voordorp
Voordorp, 14 april 2015
Beste Jif,
Voor mijn werkstuk heb ik als onderwerp Dino's gekozen, omdat ik dat heel gave dieren vind en er graag meer over wil weten. Een vriend van mijn ouders werkt in Naturalis en weet heel veel van Dino's. Ze hebben daar ook een Dino. Ik mag een dag met hem mee naar het museum en dan gaat hij mij alles over Dino's laten zien en vertellen. Zo krijg ik heel veel informatie voor mijn werkstuk. Maar dit kan alleen op een schooldag. Hij werkt niet in het weekend. Mag ik misschien een dag vrij om met hem mee naar Naturalis te gaan? Het kan op woensdag, dan mag ik maar een halve dag. En ik kan ook lessen inhalen. Ik hoop dat het mag.
Groeten van Joris

Foto's: Tekster

op veel scholen nog behoorlijk wat winst te behalen is in het schrijfonderwijs. Met name op het gebied van didactisch handelen (hoe geef je goede schrijfinstructie?), afstemming (hoe volg je leerlingen in hun schrijfontwikkeling?) en kwaliteitszorg (hoe effectief is het schrijfonderwijs?) bleek dat de meerderheid van de scholen kansen laat liggen. De Inspectie van het Onderwijs (2012) doet ook goede suggesties. Om het schrijfonderwijs te verbeteren, zouden scholen zich op de volgende vier onderwerpen kunnen richten:

- Zorgvuldige implementatie van een (taal) methode voor schrijven;
- De deskundigheid van leerkrachten vergroten;
- Schrijven ook bij de andere vakken een plek geven;
- Vergroten van het schrijfplezier voor leerlingen.

Schrijven met dieren

Tekster bouwt voort op de aanbevelingen van de Inspectie van het Onderwijs (2012). Centraal in Tekster staat de schrijfstrategie die aan de hand van een dier aan het begin van de lessenserie wordt geïntroduceerd: de VOS voor groep 6, de DODO voor groep 7 en de EKSTER voor groep 8. De diernamen zijn acroniemen, de letters staan voor fasen in het schrijfproces. Zo staat 'DODO' bijvoorbeeld voor 'Denken-Ordenen-Doen-Overlezen'. Het acroniem is voor de leerlingen en leerkrachten een hulpmiddel om het schrijven systematisch en stapsgewijs aan te pakken. De stappen komen in het leerling- en leerkrachtmateriaal steeds expliciet terug. Het lespakket van Tekster bevat materiaal voor de groepen 6, 7 en 8 en is ontwikkeld in nauwe samenwerking met basisschoolleerkrachten. Per groep is er een docentenhandleiding met een beknopte toelichting op het materiaal en een beschrijving van

twintig schrijflessen. Daarnaast is er een werkboek voor leerlingen en een 'gouden boekje', waarin het acroniemiëdier (en dus de strategie) met een verhaal wordt geïntroduceerd. Voor alle drie de leerjaren bevat het pakket een toetsboek met zes schrijftoetsen en beoordelingsschalen, waarbij gebruikgemaakt wordt van ankerteksten. Deze ankerteksten geven de leerkracht houvast bij het beoordelen van de teksten.

De lessen

De twintig lessen hebben gemiddeld een duur van 45 tot 60 minuten per les en kunnen naar eigen inzicht over het schooljaar worden verdeeld. Lessen kunnen ook over meerdere momenten verspreid worden. Alle lessen beginnen met een klassikale introductie waarin het tekstonderwerp, het communicatieve doel, het genre en de voorkennis van leerlingen een plek hebben. Zo buigt de klas zich bij les 12 van groep 7 over kenmerken van een overtuigende e-mail (gebruik van goede argumenten) en de verschillen tussen een e-mail en een brief. Bij de introductie wordt gebruikgemaakt van goede en slechte teksten ter illustratie of van modeling door de leerkracht of door leerlingen. Na de introductie volgt de schrijfoopdracht met behulp van het acroniem. Alle opdrachten hebben een duidelijk communicatief doel en sluiten nauw aan bij de belevingswereld van leerlingen van deze leeftijd. Zo schrijven de leerlingen in groep 7 een verkoopadvertentie voor hun kinderfiets en een krantenbericht over een ongeluk dat vlak bij de school is gebeurd. Tekster hanteert een stapsgewijze aanpak om teksten te leren schrijven. In het begin van de lessenserie is het belangrijk om de stappen expliciet te benoemen en in te oefenen met behulp van modeling, zo wordt in de handleiding

Het acroniem 'DODO' staat voor 'Denken-Ordenen-Doen-Overlezen' en is een hulpmiddel om het schrijven systematisch en stapsgewijs aan te pakken

worden, krijgt vaak meer aandacht. Naast een puntenwaardering geven de ankerteksten en genormeerde beoordelingsschalen leerkrachten houvast bij het geven van feedback aan leerlingen. Voor iedere score worden plus- en minpunten benoemd (tops en tips). Alhoewel ons inziens dit een zeer geslaagde poging is om een complexe vaardigheid als schrijven te kunnen vatten in een beoordeling, is het de vraag of het werken met de schrijftoetsen in de volle omvang haalbaar is. Als je een rekensommetje maakt, gaat het bij een klas van dertig leerlingen om het beoordelen van in totaal negentig teksten, en dat twee keer per jaar! Om deze reden geeft één van de scholen die met *Tekster* werkt aan dat de schrijfvaardigheid van leerlingen jaarlijks beoordeeld wordt met behulp van steeds maar één tekst. Een suggestie zou kunnen zijn om verspreid over het jaar de andere schrijfproducten van leerlingen per toerbeurt van feedback te voorzien aan de hand van de beoordelingsschalen. Zo breng je schrijfvaardigheid van leerlingen in kaart aan de hand van een toets én een portfolio. Hoe dan ook, de beoordelingsschalen vormen een mooie 'eerste aanzet' om op voort te bouwen als het gaat om een (beter) volgsysteem voor schrijven.

Effectief schrijfonderwijs

Tekster is een prima aanpak voor effectief schrijfonderwijs: gedegen onderbouwd en verfrissend. Scholen die wij gesproken hebben over *Tekster* vinden de opdrachten en tekstsoorten gevarieerd, de meeste leerlingen zijn enthousiast en ook de beoordelingsschalen worden nog op een of andere manier gebruikt. Met name het geven van goede feedback op de kwaliteit van de teksten (en dus niet alleen maar gericht op spelling, punten en komma's) wordt als een belangrijke meerwaarde ervaren. 'Zo wordt beoordelen veel minder leerkrachtafhankelijk', aldus een leerkracht. Positief zijn leerkrachten ook over de tijd en aandacht die er met *Tekster* naar een belangrijke vaardigheid als schrijven gaat. Er is meer tijd om te schrijven dan in een

reguliere methode en meer aandacht voor het bekijken en corrigeren van elkaars schrijfproducten. Kanttekeningen zijn er ook: het verbeteren van de teksten wordt (met name in groep 8) niet altijd als motiverend ervaren, door het vele schrijfwerk. Wellicht helpt het als leerlingen hun tekst op de computer mogen maken? Niet alle scholen zien een digitale variant van *Tekster* echter zitten, omdat er juist heel bewust is gekozen voor een schriftelijke methode. *Tekster* is nieuw en de auteurs zijn nog niet uitontwikkeld. Interessant zou zijn om een vervolgonderzoek te doen om na te gaan welke effecten te zien zijn op scholen die langere tijd met de aanpak werken.

Aan de slag met schrijven

De spectaculaire leerwinst van *Tekster* is veelbelovend en geeft tegelijkertijd aan hoe weinig er momenteel nog steeds in goed schrijfonderwijs wordt geïnvesteerd. En het kan blijkbaar zo makkelijk: gedurende een beperkte periode de focus leggen op schrijven met overzichtelijk materiaal, een paar goede studiemiddagen met externe of interne experts en de schrijfvaardigheid van de leerlingen gaat zichtbaar vooruit. Aan de slag ermee dus, met de schrijfcyclus of met het lespakket van *Tekster*. Iedereen kan beter en met meer plezier leren schrijven!

VERDER LEZEN!

- De website van *Tekster*: www.tekster.nl.
- Een filmpje over *Tekster*: <https://vimeo.com/155104909>.
- Klomp, F. (2009). Pimp de stelles! In T. Brouwer (Ed.), *Taal-specialisten aan het werk* (pp. 11-15). Enschede: SLO.

LITERA TUUR!

- Bouwer, R. & Koster, M. (2016). *Schrijfonderzoek naar het klaslokaal* (Nederlandse samenvatting proefschrift). Universiteit Utrecht, Utrecht.
- Inspectie van het Onderwijs (2012). *Focus op schrijven. Het onderwijs in het schrijven van teksten (stellen)*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

REACTIE VAN DE UITGEVER

Monica Koster, ontwikkelaar en uitgever van *Tekster*: 'De kracht van *Tekster* is de gestructureerde en systematische aanpak, die biedt houvast voor zowel leerlingen als leerkrachten. Een leerkracht formuleerde dit als volgt: "*Tekster* is een recept dat altijd tot een leukere taart leidt." De strategieën van *Tekster* lenen zich ook uitstekend voor vakoverstijgend werken. Het

leerlingvolgsysteem met behulp van ankerteksten is vernieuwend en kan er hopelijk toe bijdragen dat de ontwikkeling van schrijfvaardigheid serieuzere aandacht krijgt binnen het taalcurriculum. In dit schooljaar zal een digitale versie van *Tekster* verschijnen.'